

Den här dagen...

Idag, den 15 juni 1780 lämnade Gustaf III Drottningholm för att bege sig till kurorten Spa i Belgien för att dricka brunn. Han reste inkognito under namnet greven av Haga. I följet fanns hans sekreterare Ulrik Franc (1736–1811), hans stallmästare Adolf Fredrik Lewenhaupt (1745–1791), två pager och kungens livmedikus Nils Dalberg (1736–1820). Ekipaget utgjordes av fyra karosser, en lastvagn samt en schäs för kocken la Roze. Den största delen av bagaget, bland annat kungens säng, hans garderob och servis hade skickats i väg tre dagar tidigare.

Kungen hade en längre tid känt sig nedstämd och haft bröstsmärtor på grund av de uppslitande stridigheterna inom kungafamiljen med anledning av kronprinsens födelse. Som känt är hade medlemmar i kungafamiljen spridit ut illvilliga rykten om att Gustaf inte var far till sin son Gustaf Adolf (1778–1837). Att dricka brunn ansågs mycket hälsofrämjande och flera berömda kurorter fanns i såväl Sverige som Europa. Dessutom ville Gustaf gärna komma ut på kontinenten för att få en bättre överblick över den politiska situationen. Han hoppades på att även kunna göra en avstickare till Paris för att återuppliva de starka, fina minnena från sitt besök där 1771, men inbjudan från Frankrike uteblev. Hans dröm var att personligen få träffa den före detta utrikesministern hertigen Choiseul, som stöttat honom under kronprinstiden, ett möte som aldrig blev av.

Resan, som Gustaf förgäves försökt hålla hemlig, hälsades inte med någon entusiasm i rikets styrande kretsar. Landet hade drabbats av missväxt och kungens närvaro var angelägen. Gustaf insisterade emellertid och gav sig trots de styrandes motstånd i väg. Hans plan var att först bege sig till Ystad, därifrån till Lübeck, sedan till Aix-La-Chapelle, det nuvarande Aachen, och slutligen Spa.

Början på resan blev dramatisk. En försummad förkylning orsakade en lunginflammation och i Damgarten blev Gustaf så sjuk att man fruktade för hans liv och under elva dagar tvingades stanna där. Den 4 juli kände sig Gustaf dock så stark att han kunde fortsatte sin resa. I mitten av juli anlände han till Aachen, en brunnsort han inte alls uppskattade, men han tröstade sig med att han där fick återse sin ambassadör i Frankrike, Gustav Philip Creutz (1731 – 1783) och ett stort antal vänner från Paris, bland andra hans mycket nära väninna Madame de Boufflers (1725 – 1800), grevinnan de La Marck (1719–1793), Alexander Roslin (1718–1793), Evert Taube (1737–1799) och Kurt von Stedingk (1746–1837), vilka samtliga skulle göra honom sällskap till Spa.

Den 22 juli anlände följet slutligen till Spa och redan efter två dagar skriver Gustafs sekreterare Ulrik Franc, att kungen börjat återfå sina krafter efter att ha druckit vatten från tre olika brunnar. Några dagar senare, den 25 juli, rapporterar Gustaf till sin bror Carl:

Även om jag var lycklig i min egenskap av kung, var jag så olycklig som människa på grund av situationen med min mor att detta gjorde att jag inte ville leva. Nu har jag repat mig. Mitt bröst har lidit skada, men brunnsdrickandet i Aachen, som jag fortsätter med här, har botat mig och min melankoli försvinner undan för undan allt eftersom lugnet i detta land återställer min själs ro. Jag har här återsett vänner som kommit hit enkom för min skull och jag har lyckan att njuta av vänskapens sötma utan att frukta att den beror på min rang.¹

Gustaf älskade genast Spa. Han fann sig snabbt till rätta med såväl kurortslivets lugn som det stimulerande sällskapslivet. Bland de många prominenta kurortsgästerna befann sig hertigen av Chartres, Louis-Philippe d'Orléans. Dagsprogrammet var hektiskt. På morgonen promenerade Gustaf eller gjorde en ridtur. Därefter arbetade han i tre timmar med sin korrespondens, vilket följdes av promenader i de vackra omgivningarna. Toilette genomfördes kl. 14.30 för att vara elegant till middagen kl. 15. Efter denna infann sig ortens bankirer, så att man kunde spela, länge och med höga insatser. Framförallt spelades kortspelet pharaon. Kvällen fortsatte med baler och teaterföreställningar. Kungen gick sällan till sängs före kl. 3. Den 19 augusti anordnade Gustaf ett magnifikt firande till minne av sin revolution 1772. Sextio personer bjöds på en minnesrik supé vid en av Spas berömda källor, Sauvenière.

De styrande i Sverige var alltjämt missbelåtna med kungens resa och då han blev

¹ Molander Beyer, "Gustave III et les Suédois à Spa" i *Spa Carrefour de l'Europe des Lumières*, s.193.

allvarligt sjuk i Damgarten krävde de att han skulle avbryta och återvända hem. Men Gustaf blev inte svaret skyldigt. Den 11 september 1780 skriver han från Spa till Carl Fredrik Scheffer:

Baron Cederstöm kan bättre än jag skulle kunna göra det i ett brev beskriva mitt hälsotillstånd [...]

Han fann mig när jag låg för döden i Damgarten, där jag uppehöll mig under min sjukdoms mest farofyllda skede. Han återsåg mig i Aachen, där jag ännu var mycket svag och sjuklig. Han kan säga hur mycket dessa två vistelser stärkt mig till kropp och själ. Vad Ni berättar om situationen i vårt land bidrar inte till att förbättra min hälsa. Jag har en känsla av att mina landsmän och jag är som två älskande som blir osams när de är tillsammans för länge, men som bortvaror gör sams, ja t.o.m. gör intressantare ömsesidigt genom att de känner att inte kan leva utan varandras kärlek.²

Efter mer än två månaders bortavaro måste kungen emellertid planera sin hemresa. Motvilligt lämnade han den 17 september Spa och många såväl gamla som nya vänner för att anlända till Stockholm den 18 oktober 1780. Gustaf skulle dock komma att återse Spa den 22 juni 1791 i samband med att han än en gång vistades i Aachen. Men denna gång var det inte av hälsoskäl utan av politiska orsaker. Han hade begett sig till Aachen i förhoppning om att där kunna få möta den franska kungafamiljen, som befann sig på flykt.

Marianne Molander Beyer

Styrelsemedlem i Sällskapet Gustaf III

² Von Proschwitz, *Gustaf III Mannen bakom myten*, s. 220.

Alexander Roslin har målat flera porträtt av Gustaf III och den kungliga familjen. Detta porträtt är utfört år 1775. Kungen bär en elegant dräkt i guldbrokad med halskrås och manschetter av spets. Över axeln syns Serafimerordens blåa band och under armen skymtar en hatt, en *tricorne*. Konstverket är ett fint bevis på Roslins enastående förmåga att måla olika stoffer och texturer. Vad som också frapperar är det mänskliga, milda uttrycket i kungens anletsdrag.

Referenser:

Molander Beyer, Marianne, "Gustave III et les Suédois à Spa". I *Spa, carrefour del 'Europe des Lumières* dirigé par Daniel Droixhe, s. 179-194. Les Editions Hermann, Bryssel. 2013.

von Proschwitz, Gunnar, *Gustaf III Mannen bakom myten*. Wiken, Lund. 1992.